

I. Milyen értelemben beszélhetünk a középkori művészet történetének forrásairól?

II. Auftakt: A középkori művészet történetének olvasókönyve.

A középkori művészet történetének olvasókönyve. XI-XV. század, szerk. MAROSI Ernő, Budapest 1997; URL: <<http://www.hik.hu/tankonyvtar/site/books/b140/>>.

1. Felépítésének tanulságai.
2. A középkori művészettörténeti szöveggyűjtemények összeállításának virágkora a 20. század elején; ezek befolyása az *Olvasókönyvre*.

Schriftquellen zur Geschichte der karolingischen Kunst, szerk. SCHLOSSER, Julius von (Quellenschriften für Kunstgeschichte und Kunsttechnik des Mittelalters und der Neuzeit, N.F. 4), Wien 1892.

Quellenbuch zur Kunstgeschichte des abendländischen Mittelalters. Ausgewählte Texte des vierten bis fünfzehnten Jahrhunderts, szerk. SCHLOSSER, Julius von (Quellenschriften für Kunstgeschichte und Kunsttechnik des Mittelalters und der Neuzeit, N.F. 7), Wien 1896.

Recueil de textes relatifs à l'histoire de l'architecture et à la condition des architectes en France au moyen-âge, XIe-XIIIe siècles, szerk. MORTET, Victor, Paris 1911; URL: <<http://catalogue.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k55641f>>.

Recueil de textes relatifs à l'histoire de l'architecture et à la condition des architectes en France au moyen-âge, XIIe-XIIIe siècles, szerk. MORTET, Victor – DESCHAMPS, Paul, Paris 1929.

Schriftquellen zur Kunstgeschichte des 11. und 12. Jahrhunderts für Deutschland, Lothringen und Italien, I-II., szerk. LEHMANN-BROCKHAUS, Otto, Berlin 1938.

Lateinische Schriftquellen zur Kunst in England, Wales und Schottland vom Jahre 901 bis zum Jahre 1307, I-V., szerk. LEHMANN-BROCKHAUS, Otto, München 1955–1960.

III. Forráskutatások a bécsi iskolában.

1. Művészettörténeti professzúra a bécsi Institut für Geschichtsforschung kebelében; ennek forráskiadói tevékenysége.
  - a) A *Quellenschriften für Kunstgeschichte und Kunsttechnik des Mittelalters und der Neuzeit* (Rudolf von Eitelberger, Albert Ilg); rendszeres forrásközlemények a *Jahrbuch der Kunsthistorischen Sammlungen des Allerhöchsten Kaiserhauses* fűgglékében.
  - b) A forrásokkal való foglalatosság (látszólag) ateoretikus jellege.

SCHLOSSER, Julius von: *Die Wiener Schule von Kunstgeschichte. Rückblick auf ein Säkulum deutscher Gelehrtenarbeit in Österreich* (Mitteilungen des Österreichischen Instituts für Geschichtsforschung, Ergänzungsband 13.2), Innsbruck 1934.

LHOTSKY, Alphons: *Geschichte des Instituts für österreichische Geschichtsforschung 1854–1954* (Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung, Ergänzungsband 17), Wien 1954.

2. Hans Tietze: *Methode der Kunstgeschichte*.
  - a) Alapproblémája: a művészettörténet tudomány-jellege és diszciplináris rokonsága.
  - b) A műalkotások mint a kor *Kunstwollenjéről* tájékoztató források; a munka lépcsőfokainak megkülönböztetése ennek megfelelően.
  - c) A források felosztása: közvetlen és közvetett; szándékolt és szándékolatlan; szóbeli, írásos és képi.
  - d) Kritika: a szándékolttság fogalmának problematikussága a művészettörténetben.

TIEZTE, Hans: *Die Methode der Kunstgeschichte*, Leipzig 1913.

DROYSEN, Johann Gustav: *Grundriß der Historik*, Jena 1858 (még a szerző életében további, átdolgozott kiadások).

BERNHEIM, Ernst: *Lehrbuch der historischen Methode mit Nachweis der wichtigsten Quellen und Hilfsmittel zum Studium*, Leipzig 1889 (és későbbi kiadások).

3. Julius von Schlosser

- a) Korai munkák a karoling művészet történetének forrásairól.
  - α) A fennmaradt emlékek hiányainak pótlásához, elpusztult emlékek rekonstrukciójához. – A *Libri Carolinice*nek juttatott szerep. – A titulusköltészet mint ennek a rekonstrukciónak a legfontosabb eszköze.
  - β) A titulusköltészet mint a kora középkori művészetszemlélet lenyomata.

SCHLOSSER, Julius von: *Beiträge zur Kunstgeschichte aus den Schriftquellen des frühen Mittelalters* (Sitzungsberichte der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften in Wien, Phil.-hist. Kl. 123.2), Wien 1891.

Opus Caroli Regis contra synodum (Libri Carolini), kiad. FREEMAN, Ann (Monumenta Germaniae Historica, Concilia, 2, Suppl. 1), Hannover 1998; URL: <<http://mdz10.bib-bvb.de/~db/bsb00000639/images/index.html>>.

ARNULF, Arwed: *Versus ad picturas. Studien zur Titulusdichtung als Quellengattung der Kunstgeschichte von der Antike bis zum Hochmittelalter* (Kunstwissenschaftliche Studien, 72), München – Berlin 1997.

b) A *Quellenbuch* és a későbbi munkák.

α) „Művészeti irodalom” mint a művészettörténet-írás előzménye, a középkori forrásszövegek mint a művészeti irodalom előzményei.

β) Egyúttal a jövő művészettörténet-írásának keresése a múltban: Schlosser Vasariról és Ghibertiről.

γ) Történelem és esztétika Schlossernél.

SCHLOSSER, Julius von: *Materialien zur Quellenkunde der Kunstgeschichte, I: Mittelalter* (Sitzungsberichte der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften in Wien, Phil.-hist. Kl. 177.3), Wien 1914.

SCHLOSSER, Julius von: *Die Kunstliteratur. Ein Handbuch zur Quellenkunde der neueren Kunstgeschichte*, Wien 1924.

SCHLOSSER, Julius von: „Über die ältere Kunsthistoriographie der Italiener”, in: *Mitteilungen des Österreichischen Instituts für Geschichtsforschung* 43 (1929), 46–76.

SCHLOSSER, Julius von: „*Stilgeschichte*” und „*Sprachgeschichte*” der bildenden Kunst. Ein Rückblick (Sitzungsberichte der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, Phil.-hist. Abt., 1935.1), München 1935

KETELSEN, Thomas: „»Kunstgeschichte« und »Künstlergeschichte«. Schlosser liest Vasari”, in: *Kritische Berichte* 16 (1988), IV, 10–15.

IV. Kitekintés: hogyan változott meg a művészettörténeti forrásként kezelt szövegek köre más művészettörténeti interpretációs stratégiák mentén.

[Theodulfus Aurelianensis:] *Opus Caroli regis contra synodum*, IV,16.

Opus Caroli regis contra synodum (Libri Carolini), kiad. FREEMAN, Ann (Monumenta Germaniae Historica, Concilia 2, Suppl. 1), Hannover 1998, 528–529; korábbi kiadása: B. *Carolini Magni imperatoris opera omnia*, kiad. MIGNE, Jacques-Paul (Patrologiae cursus completus, Series latina, 98), Paris 1851, 1219.

[Orléans-i Teodulf:] *Károly király műve a zsinat ellen*, IV,16.

Magyar fordítás: *Az égi és a földi szépről. Források a későantik és a középkori esztétika történetéhez*, szerk. REDL Károly, Budapest 1988, 228 (vigyázat: ezt a fordítást itt változtatás nélkül közlöm).

(- -) Offeruntur cuilibet eorum, qui imagines adorant, uerbi gratia duarum feminarum pulcrarum imagines superscriptione carentes, quas ille paruipendens abicit abiectasque quolibet in loco iacere permittit. Dicit illi quis : 'Una illarum sanctae Mariae imago est, abici non debet ; altera Ueneris, quae omnino abicienda est', uertit se ad pictorem quaerens ab eo, quia in omnibus simillimae sunt, quae illarum sanctae Mariae imago sit uel quae Ueneris ? Ille huic dat superscriptionem sanctae Mariae, illi uero superscriptionem Ueneris : ista, quia superscriptionem Dei genetricis habet, erigitur, honoratur, osculatur; illa, quia inscriptionem Ueneris, Aeneae cuiusdam profugi genetricis, habet, deicitur, exprobat, exsecratur. Pari utraeque sunt figura, paribus coloribus, paribusque facte materiis, superscriptione tantum distant. | Dicat mihi, quaeso, Epiphanius diaconus, qui per nominis inscriptionem imagines *ad honorem primae formae deduci* posse dixit, ubi haec sanctitas huius, antequam superscriberetur, fuit ? uel ubi illius exprobratio, priusquam superscriberetur, extitit ? Superscriptio itaque, quae imaginibus indi solet, secundum morem litterarum, quibus tantum uis est, ut tacite loquantur et nonnumquam dicta absentium, nonnumquam uero praesentium sine uoce edisserant, notitiam inferre ualet, illis uero imaginibus, quibus inditur, sanctificationem exhibere non potest. Sanctificatio enim rationalibus creaturis bonorum operum exhibitione et meritorum praerogatiuis conceditur ; rebus uero inrationalibus et sensu carentibus, utpote sunt uasa diuinis cultibus mancipata et his similia, non superscriptione qualibet, sed sacerdotali consecratione et diuini nominis inuocatione accedit. (- -)

(- -) Valamely képimádónak példának okáért mutatnak két felirat nélküli képet, amelyek szép nőket ábrázolnak; ő ezeket semmire sem értékelve elveti, és mint elvetetteket bárhová ki is dobhatja. De ha valaki azt mondja neki: az egyik kép Szűz Mária képe, azt nem lehet kidobni, a másik Venusé, amit persze ki lehet dobni; akkor a festőhöz fordul, kérve, hogy mondja meg neki: melyik kép Máriáé, melyik Venusé, mert mindenben hasonlítanak egymáshoz. A festő az egyiknek Szűz Mária feliratot adja, a másiknak Venust. Mármost az Isten Anyja című képet felmagasztalják, tisztelik, csókolgatják; a Venus feliratút, amely a menekülő Aeneas anyját ábrázolja, kivetik, gyalázzák, kiátkozzák; holott mindkettő azonos alakot ábrázol, hasonló színekkel és anyaggal készült, csak éppen feliratukban különböznek. | Mondja meg hát, könyörgök, az az Epiphanius diakonus, aki azt állítja, hogy a képeket feliratuk szerint kell tiszteletben részesíteni: hol volt annak a szentsége, mielőtt a címét megkapta, avagy emennek a bűnössége, mielőtt nevet adtak neki? Tehát a képeknek a szokás szerint adott felirat megjelölheti a képeket, de nem adhat neki megszentelődést; mert az írás ereje abban van, hogy némán is beszél, egyszer távollévők szavait, máskor a jelenlévőkét szó nélkül is közvetíti. Hiszen a megszentelődés az értelmes lényeknek jó cselekedeteik és érdemeik alapján adatik meg, a lélektelen és értelem nélküli dolgoknak pedig, amilyenek például az istentiszteleti edények és ezekhez hasonlóak, nem valamiféle felirat, hanem papi áldás és az Isten nevének segítségül hívása által jut osztályrészül. (- -)